

Kerk

M A G A Z I N E

10
JAAR

Onafhankelijk facilitair vakblad voor kerken

Kerk in de stad, stad in de kerk Grote Kerk Wageningen

Minister Ingrid van Engelshoven en monumentale kerken • Eerste hulp bij ventilatie • Irene Vriens over rooms-katholiek kerkbeheer • Cor de Raadt over protestants kerkbeheer • Coverstory: updates bij tien spraakmakende covers • Wommels: spits op verrotte balken • De rijdende mini-kapel van Ovezande
De draaiende kerk van Almere Poort • Bouw- en verbouwnieuws van Arnhem tot en met Zutphen

Dossier Multifunctioneel gebruik & Verhuur

Jaargang 11 - nummer 4 - December 2020

Kerk in de stad. Stad in de kerk.

Na anderhalf jaar restaureren, verbouwen en herinrichten is de Grote Kerk Wageningen klaar voor de toekomst. 's Zondags houdt de Protestantse Gemeente er haar kerkdiensten. Doordeweeks wordt de kerk verhuurd.

Tekst: **Kees Posthumus** | Beeld: **Ton Rothengatter**

Wie de Grote of Johannes de Doper kerk op de Markt van Wageningen binnenstapt, ziet een prachtige, lichte, mooi ingerichte kerkzaal. Op het tweede gezicht vallen de nieuwe voorzieningen op, die vanaf

nu een succesvolle exploitatie mogelijk maken. Een ruim, helderwit uitgiftemeubel. Een skybox-achtige inbouw op het orgelbalkon. Een professionele keuken, een toiletgroep van topkwaliteit, hoogwaardige voorzieningen voor licht en geluid.

Bruidschat

De verbouwing begon in mei 2019. Op 6 september 2020 gingen de deuren weer open voor de eerste kerkdienst. De totale kosten bedragen 3,5 miljoen, precies binnen het budget. De provincie Gelderland droeg 2 miljoen bij. Rond de twee ton kwam uit fondsen en een bijdrage van de burgerlijke gemeente Wageningen. De rest, tegen de anderhalf miljoen, kwam uit de bruidsschat die de Protestantse Gemeente Wageningen betaalde, als onderdeel van de overdracht aan de Stichting Oude Gelderse Kerken (SOGK).

Jan Bakker is voorzitter van het College van Kerkrentmeesters. "Het terugkerende groot onderhoud van de kerk drukte te zwaar op de begroting van onze gemeente. Drie jaar lang overlegden wij met de SOGK, die zeker niet op elke aanvraag tot overname ingaat. Het bestuur wil zeker weten dat een sluitende exploitatie mogelijk is. In de periode dat wij onderhandelden werden diverse aanvragen afgewezen. Bij ons was de uitkomst gelukkig gunstig. Een onderzoek naar de mogelijkheden van verhuur van de kerk pakte positief uit. Culturele en commerciële partijen bleken geïnteresseerd om de

kerk te huren. Er werd een bruidschat overeengekomen en wij verplichtten ons tot een exploitatiegarantie voor de komende 25 jaar. Dat bood voldoende zekerheid en perspectief. Op 25 augustus 2017 werd de kerk overgedragen aan de Stichting Oude Gelderse Kerken (SOGK)."

De Stichting Oude Gelderse Kerken heeft circa 20 objecten van religieus erfgoed in bezit, waaronder de oude synagoge en de Walburgiskerk in Zutphen.

Cruciaal

De SOGK is eigenaar van het gebouw, de Stichting Grote Kerk Wageningen verzorgt de exploitatie. Daar moet het geld vandaan komen voor de instandhouding van de kerk. Remco Zuidgeest en Frits Huijbers waren bestuurslid van deze stichting. Inmiddels zijn zij als locatiemanagers in dienst van de Stichting.

Huijbers: "Bij de verbouwing en herinrichting is van meet af aan gekeken naar wat er noodzakelijk is voor een goede exploitatie. Wij hebben aangegeven wat er vanuit onze optiek, doelstelling en ambities nodig is om het gebouw succesvol te kunnen verhuren. Dat leidde tot een aantal cruciale keuzes. Uitgangspunt is een professionele aanpak van de exploitatie. Gelukkig kunnen we daarbij een beroep doen op een groot aantal betrokken vrijwilligers. Wij maakten onze plannen samen met de Protestantse Gemeente Wageningen. In dit gebouw moeten twee functies samengaan en elkaar, waar dat kan, versterken: hier worden kerkdiensten gehouden én de kerk wordt zes dagen in de week aan andere partijen verhuurd. Remco en ik reisden dwars door Nederland om vergelijkbare kerken te bezoeken en te zien wat werkt en wat niet werkt. Alle bezochte kerken hadden nog wel wensen: een betere keuken, een nieuwe geluidsinstallatie, een

toiletgroep. In onze plannen was daarin al voorzien. Het resultaat is een kerk, die qua exploitatie-mogelijkheden klaar is voor de komende vijftientig jaar."

Pausedrankje

Zuidgeest: "Een eerste eis aan de ruimte was vrije indeelbaarheid. Met andere woorden: banken er uit, stoelen er in. Met stoelen kun je de ruimte zo inrichten als de huurder dat het liefst ziet. Ook de Protestantse Gemeente was blij met het verdwijnen van de banken. Een tweede belangrijke eis: goede sanitaire voorzieningen. We hebben nu twee maal vier toiletten en een aangepast toilet. Schouwburg Junushoff bleek best bereid om in de kerk een aantal voorstellingen te programmeren, met als voorwaarde dat de voorzieningen op peil zijn. Binnen een half uur moeten driehonderd mensen een pausedrankje kunnen drinken en naar het toilet zijn geweest.

“

Eerste eis aan de ruimte was vrije indeelbaarheid

Daar is de capaciteit op afgestemd. Uiteraard moest de verbouwing voldoen aan de eisen van Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed. Dat leverde de nodige discussie op, bijvoorbeeld over het verwijderen van de banken en materiaalgebruik bij nieuwe elementen. De vraag was wat leidend is bij de verbouwing: de kerk zoals hij bij de wederopbouw na de oorlog was hersteld of de oorspronkelijke dertiende-eeuwse kerk. Onze architect bij dit project was Ron Verduijn van Van Hoogevest Architecten. Hij spreekt over voortbestemmen van de

Frits Huijbers

kerk, met respect voor de geschiedenis van het gebouw de kerk klaarmaken voor de komende twee generaties."

Krassen

Bij congressen en symposia is behoefte aan een aantal kleinere nevenruimtes. Bijkomend voordeel: ze bieden tijdens kerkdiensten ruimte aan kindernevendienst en crèche. Een van die extra ruimtes werd geplaatst op het orgelbalkon aan de westzijde. De constructie hangt als een skybox aan de westzijde van de kerk (zie cover, red.). Een groot venster opent de ruimte naar de kerk toe. Voor de afwerking ervan was voorzien in glas en stucwerk. Bij nader inzien werd gekozen voor afwerking met hout van de verwijderde kerkbanken. Het resultaat is prachtig, ook omdat de krassen en dutsen van decennialang gebruik nog te zien zijn. Boven het uitgiftemeubel aan de noordzijde hing een groot balkon, dat na de oorlog was aangebracht om extra zitplaatsen te creëren. Dat balkon doorbrak de middeleeuwse noordbeuk. Er werd besloten tot sloop, waardoor er licht en ruimte kwam. Een bescheiden reliëf op de wand geeft aan waar het balkon ooit zat. Met dank aan de Rijksdienst.

Graf

Aan de buitenkant is de kerk volledig gerestaureerd. Het voegwerk is hersteld, kapotte stenen vervangen. Alle glas-in-loodvensters zijn er uit geweest, al het lood is vernieuwd. Aan de buitenkant zijn voorzetramen geplaatst. ►

Foto links: Remco Zuidgeest
Foto rechts: Jan Bakker

Ze dragen bij aan de akoestiek en aan energiebesparing. Verrassend was dat door de verwijdering van de oude, vergeelde en matte perspex voorzetramen, het invallende licht veel helderder is.

Er is nieuwe vloerverwarming aangelegd, waarbij nog een oud gemetseld graf werd ontdekt. Met inhoud. De plaats is gemarkeerd met zes andere tegels.

De temperatuur is per ruimte te regelen. Ooit moest de hele kerk worden verwarmd om in de consistoriekamer warm te zitten. Het zelfsturende, zelflerende beheerssysteem zal er voor zorgen dat de energie zo effectief mogelijk wordt gebruikt. De kerk ging van grootverbruik naar kleinverbruik. Energieneutraal worden gaat niet lukken, de investeringen daarvoor zouden niet rendabel zijn. Alle leidingen liggen er wel om, zodra dat betaalbaar wordt, boven op het dak warmtepompen te installeren. Dan wordt het, aldus Huijbers, 'plug & play'.

Krachtstroom

Ronduit trots zijn de drie mannen op de nieuwe keuken. Zuidgeest en Huijbers nodigden een lokale horeca-ondernemer uit om mee te denken over de inrichting en installaties. Hij kwam met uitstekende suggesties. Het geplande meubeltje in het midden van de keuken verdween, alles ging naar de zijkanten. Daar staan lege werkbanken, zodat een

ingehuurde cateraar er spullen kwijt kan. In een grote koelkast kun je moeiteloos veel voorraad kwijt. Een grote doorschuif-afwasmachine zal veel werk besparen. Er is deur naar buiten, om rolcontainers met voedsel naar binnen te rijden.

Gekookt wordt er niet in deze keuken. Wel is er krachtstroom, voor een oven of kookplaat waarin cateraars maaltijden op temperatuur kunnen brengen. Zo'n aansluiting zit ook aan de buitenkant van de kerk, zodat een cateringwagen er stroom kan tappen.

Kroonluchters

Huijbers: "Hendrik Jan Vermeulen ontwierp een lichtplan, waardoor we de kerk in elke gewenste kleur kunnen aanlichten. De kroonluchters bleven en zijn nu voorzien van dimbare LED-verlichting. Ook met hem voerden we uitgebreide discussies. Hij gaat bij zijn plannen uit van het gebruik van de ruimte als kerk. Voor verhuur aan derden zijn andere voorzieningen nodig.

Schaapsound legde een nieuwe installatie aan voor beeld en geluid. Twee camera's, mogelijkheden voor livestream, wifi, een vast en drie verrijdbare beeldschermen. Na aanloopproblemen functioneert de installatie nu goed."

Bakker: "Ons beamteam raakt al doende thuis in de mogelijkheden van de installatie. Wij zijn als protestantse gemeente buitengewoon

blij met deze nieuwe voorzieningen, zeker in deze coronatijd. De herinrichting van de kerk is in goed overleg tot stand gekomen. Natuurlijk zijn er verschillende belangen, maar we vonden altijd een goede oplossing. Tijdens de verbouwing waren er momenten waarop gemeenteleden konden komen kijken naar de voortgang. Dat stimuleert de betrokkenheid.

“

Dan wordt het plug & play

Wij huren de kerk elke zondag en op vijftien doordeweekse dagdelen naar keuze en in overleg met het beheer. De Protestantse Gemeente kent twee wijkgemeenten. De wijkgemeente Johannes houdt hier haar ochtend- en avonddiensten, de wijkgemeente Lukas houdt hier eens in de maand een vesper. Verder kerkt de Lukas in de Bevrijdingskerk."

Huijbers: "Wij realiseren ons heel goed dat de kerkelijke gemeente, die dit gebouw honderden jaren heeft beheerd, moet wennen aan het feit dat nu een ander de touwtjes in handen heeft."

Tattooeurs

Er kan vanaf nu veel binnen de

muren van de Grote Kerk. Klassieke concerten, popconcerten, modeshows, diners, toneelvoorstellingen, beurzen, bedrijfspresentaties, burgerlijke huwelijken en uitvaartdiensten. Zuidgeest: “Wij zoeken de grenzen op, maar altijd met respect voor het gebouw. Of wij zo ver zullen gaan, weet ik niet: in de Lebuinuskkerk in Deventer is eens per jaar een tattoobeurs, terwijl de kerk nog in het bezit van de kerkelijke gemeente is. Hoe de ruimte ook op zaterdag verhuurd wordt, wij zullen er altijd voor zorgen dat de kerk op zondagochtend brandschoon en opgeruimd is voor het houden van de kerkdienst.”

Terrasje pakken

Er is de organisatie veel aan gelegen om de band met de stad Wageningen aan te halen. Het motto is ‘Kerk in de stad, stad in de kerk’. Te lang stond de kerk in zichzelf gekeerd, met dichte deuren op het drukbezochte marktplein, alleen open op zondag. Dat gaat veranderen, het is al begonnen.

Een eerste teken daarvan is dat de kerk van zonsondergang tot twaalf uur ’s nachts van binnenuit paars wordt aangelicht. Dat draagt positief bij aan de sfeer op het plein.

De Wageningen University organiseert haar activiteiten nu nog voornamelijk op de campus. Het is goed denkbaar dat op termijn een aantal grote, ceremoniële activiteiten in de Grote Kerk worden gehouden. De vlag gaat uit als ooit de hoogleraren in toga en met baret op door de Hoogstraat richting kerk schrijden.

Omdat de Grote Kerk zelf geen catering verzorgt, kunnen huurders voor evenementen zelf een cateraar inhuren, bij voorkeur een lokale onderneming.

Ook de horeca op het Marktplein heeft profijt van de voortbestemming van de kerk. Zuidgeest: “Laatst was er hier een popconcert van singer-songwriter Robin Kester, binnen de coronamaatregelen. Van de honderd bezoekers, een compleet andere doelgroep, gingen er zestig tot tachtig nog een terrasje pakken. Een horeca-ondernemer reageerde enthousiast: ‘Ik had om kwart over tien de tent vol zitten!’.”

Alles is aanwezig om de exploitatie van de Grote Kerk tot een succes te maken. Locatiemanagers Huijbers en

Zuidgeest hebben er zin in. De agenda raakt gaandeweg, ondanks corona, gevuld met afspraken voor verhuur. De verhoudingen tussen de betrokken partijen zijn goed. Het aantal koppen, schotels en glazen is berekend op een toeloop van driehonderd mensen.. De inbedding in de Wageningse samenleving loopt voorspoedig. En het gebouw kan bijna niet wachten.

Vierpas en toot

Op de achterkant van de rug van de nieuwe stoelen, ontworpen door Van Hoogevest, staat een vierpas. Ook elders in de kerk, onder andere in de ramen en de banken, is het symbool te vinden. De exacte omschrijving ervan luidt: bepaalde vorm in maaswerk waarbij vier overlappende cirkels in een vierhoek zijn gelegen, open aan de kant waar ze elkaar raken. Ze worden voornamelijk gebruikt in gotische ramen. De vier naar binnen wijzende punten worden ‘toot’ genoemd.

Grote Kerk:

www.grotekerkwageningen.nl

SOGK:

www.oudegeldersekerken.nl

PKN Wageningen: <https://pg-wageningen.protestantsekerk.net>